

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoëni; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer—de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis—Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herken, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Vreeland; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luitjens—Franken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wansverd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Snijde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers—Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdart.: „Het koninkrijk Gods en de koninkrijken der aarde“, III. — Uit de Schrift: Vervolg, toch geen herhaling, Matth. 22:29. — Kerkelijk leven: „Het verbond Gods“, VII. De scheuring in Amerika, XIII. Ontstentenis van genoegezame eenparigheid, eind—dan wel beginpunt? II. Hindertelijke onnauwkeurigheid. Verstandig besluit. De kleine Catechismus van Zach. Ursinus, XI. Geboortebepijking. — Even parkeer: Al gaande en weenende... — Zending en evangelisatie: Een hindernis. — Perschoonw. — Kerknieuws. — Bijlage: Heideb. Catechismus, blz. 209—216.

HOOFDARTIKEL

„Het koninkrijk Gods en de koninkrijken der aarde.“
(Art. 36.)

III.

Augustinus en de Middeleeuwen.

Na de uiteenzetting van de redenen, die er mij toe brachten de formulering „Kerk en Staat“ te vervangen door de hier geleverde, gaan we nu in de tweede plaats zien, hoe het tot de formulering van art. 36 in zijn oorspronkelijke redactie gekomen is.

Daarvoor moeten we, naar ik meen, tot Augustinus teruggaan. Bij hem is het begin van deze lijn aanwijsbaar. En dat niet alleen. De Roomsche opvatting van deze kwestie kan metterdaad op Augustinus teruggaan. Daarbij kan onbesproken blijven de vraag, of reeds vóór Augustinus deze opvatting in de christelijke kerk voorkwam. Wel zal ons, als we 't standpunt van Augustinus nagaan, blijken, dat gedachten van anderen (meer buiten de christelijke kerk) hem beïnvloed hebben bij zijn beschouwing. Door op zijn standpunt nader in te gaan leeren we iets van 't begin en den oorsprong van de Middeleeuwsche opvatting van het probleem kennen. Een opvatting, die trouwens nog de heerschende was in den tijd van de Reformatie en die op het standpunt der gereformeerden in Nederland zeker nog invloed bleef oefenen in den tijd, dat art. 36 geformuleerd werd en misschien moet ik zeggen nog heden ten dage steeds invloed oefent.

In de oude christelijke kerk¹⁾ heeft men bij het Koninkrijk Gods meer gelet op het goed, dat de geloovige daarin ontvangt, hetzij nu reeds, op aarde, hetzij in den hemel, hetzij na den jongsten dag, dan op het heerschende moment in het Koninkrijk: de heerschappij Gods. Daarbij werden soms Kerk en Koninkrijk door elkaar gebruikt²⁾, maar toch blijkt men ook nog de scherpe, juiste onderscheiding te zien.³⁾

Bij Augustinus komt het Koninkrijk meest voor ter aanduiding van de hemelsche zaligheid, maar het valt ook bijkans saam met het begrip Civitas Dei. Soms beteekent basileia (Koninkrijk) de triumfeerende Kerk, maar soms ook is het de bestaande (roomsche) Kerk. „Ergo nunc, ecclesia regnum Christi est regnumque caelorum.“⁴⁾ (Derhalve nu is de Kerk het rijk van Christus en het rijk der hemelen). Daar is de fout begonnen: de bestaande Kerk, het bestaande kerkelijke instituut is het Koninkrijk Gods. Dat kwaad is gaandeweg erger geworden en heeft heel de Middeleeuwen door geheerscht: de Roomsche Kerk is het Koninkrijk Gods. 't Is duidelijk, dat hier twee fouten

gemaakt worden. Ten eerste wordt het verschil tusschen Kerk en Koninkrijk uit het oog verloren, maar bovendien wordt ten tweede deze Kerk (en dus ook het Koninkrijk) geïdentificeerd met een bepaald kerkelijk instituut. Deze onjuiste opvatting kan metterdaad op de woorden van Augustinus teruggrijpen.

Tegenover deze Civitas Dei ('t Koninkrijk Gods, de Kerk), staat bij Augustinus de Civitas terrena. Hij heeft daarmee niet bedoeld het aardse rijk als zodanig. Want hij omschrijft zelf⁵⁾ de twee rijken als de gemeenschap van hen, die, of naar den mensch, of naar de wet Gods leven. Het onderscheid van de twee rijken is dus het onderscheid van ongelooften en geloovigen. Maar wel kan, en hier komt de fout van den anderen kant, deze civitas terrena zich concentreren in bepaalde Staten. De aardse rijken zijn als 't ware aanhangsel van deze beide rijken.⁶⁾ Zoo zijn het Assyrische en het Romeinsche rijk openbaringen van de civitas terrena geworden. Daar komt nog bij een opvatting als de volgende: iedere Staat op aarde (terrena res publica) gaat vast en zeker eenmaal onder. Hun bewind zal verdwijnen, wanneer het Koninkrijk komt, waarvan wij bidden: „Uw Koninkrijk kome“.⁷⁾ Terecht oordeelt Dr Wytzes dat hier een tegenstelling gemaakt wordt tusschen den Staat en de Kerk, terwijl deze tegenstelling (ongeveer) samenvalt met die van civitas terrena en civitas Dei.⁸⁾ Zoo zien we hier een opvatting opkomen, die nog heden bij velen bestaat, dat de aardse koninkrijken in absolute tegenstelling staan met het Koninkrijk Gods, een hindernis zijn voor de komst van het Koninkrijk.

Al heeft Augustinus het dan ook over het Romeinsche rijk, dat door Gods gunst christelijk is⁹⁾, deze uitdrukking wordt overstemd door die andere, waarin de civitas terrena gelijk gesteld wordt aan het Romeinsche imperium van zijn dagen.¹⁰⁾ Op deze absolute tegenstelling, die bij Augustinus gebruikt wordt, waar die niet bestaat, wijst ook Harnack: „Weit über seine eigene ausgesprochene Meinung hinaus“, heeft Augustinus „die überzeugung erweckt, dass die empyrische Katholische Kirche sans phrase das Reich Gottes sei, das der Selbständige Staat, das Reich des Teufels.“¹¹⁾

Dr Wytzes wijst hier invloed aan van het Neo-Platonisme. Zoo b.v. in de scala der deugden bij den neo-platonist, Plotinus en bij Augustinus, die Dr Wytzes vergelijkt. Deze scala bij Augustinus¹²⁾ ontlokt Dr Wytzes de opmerking: ieder woord kon hier door een neo-platonist gezegd zijn.¹³⁾ Zoo krijgen de deugden op het terrein van den Staat bij Augustinus een lagere plaats dan godsdienstige deugden.¹⁴⁾ Dit is dan dus een tweede standpunt van Augustinus inzake den Staat.

Deze twee standpunten inzake den Staat zijn verbonden, als Augustinus zegt: van de aardse dingen tot de hemelsche (a terrenis usque ad celestia) en van de zichtbare tot de onzichtbare dingen is het een goed beter dan het andere.¹⁵⁾ Goed is hier dan te verstaan in den zin van het Neo-platonisme: al het bestaande is goed. Het is weer het neo-platonisch monisme, dat hier het verband legt, aldus Dr Wytzes.¹⁶⁾ Zoo kunnen de aardse Staat en het Romeinsche rijk als (lager) goed gewaardeerd worden, terwijl ze op een andere plaats toch civitas terrena (rijk des

duivels) heetten. „De onjuistheden en kennelijke tegenstrijdigheden... zijn te verklaren uit de synthese tusschen het neo-platonisch hooger-lagerschema (saamvallend met meer of minder „goed“) en de Bijbelsche antithese-gedachte.“¹⁷⁾

Al heeft Augustinus de antieke staatsidee willen doordringen met de christelijke gedachte¹⁸⁾, toch heeft hij op de andere lijn de tegenstelling—Kerk, als Rijk Gods—Staat, als Rijk der duisternis, geponeerd. Een tegenstelling, die we nog nooit overwonnen hebben. Op het standpunt van de absolute tegenstelling tusschen die twee, gebroken noodzakelijkerwijs door een compromis, staat prof. Heering in zijn „Zondeval van het Christendom“. 't Zelfde standpunt wordt ingenomen, zij het om andere redenen, door de Zwitsersche theologie, waarvan ik als recent voorbeeld noem: Alfred de Quervain: „Christi Reich und die irdischen Reiche“.¹⁹⁾ En velen in onzen eigen kring oordeelen nog dat de Staat een hindernis is in de komst van het Koninkrijk Gods en zien dus nog altijd de verhouding van Kerk en Staat, Koninkrijk Gods en aardse Koninkrijken als een absolute tegenstelling van een hemelsch en een aardsch instituut.

Over de Middeleeuwen kan ik nu kort zijn. Dan wordt de uitwerking gegeven van de gedachte van gelijkstelling van Kerk en Koninkrijk.²⁰⁾ Daarnaast zien we weliswaar pogingen om een aardsch Rijk van Christus op te richten dat breder is dan de Kerk. B.v. bij Savonarola in Florence en later bij de Wederdoopers in München. 't Goede is, dat men gezien heeft dat Koninkrijk Gods en Kerk elkaar niet dekken, en insooverre is hier afwijking van de lijn die bij Augustinus begon. Maar de doorgaande lijn vanuit Augustinus is de heerschende, ook al mee omdat die pogingen mislukten, doordat weer andere fouten werden gemaakt.

Ook de neo-platonische lijn gaat door. De Kerk als Rijk Gods is de meerdere en heerscht over den Staat. „Men zag een breede kloof gapen tusschen het Koninkrijk Gods, dat niet van deze aarde was enerzijds, en de tijdelijke wereldorde, de natuur, anderzijds“, aldus Dr Stellingma in zijn artikel over „Calvinisme en Staatsleer“.²¹⁾ Deze opvatting gaat terug op Aristoteles, die den Staat beschouwde als het hoogste menselijke samenlevingsverband.

Soms schijnt het alsof deze leer, die door Thomas van Aquino is gesystematiseerd²²⁾, thans door de Roomsche Kerk verlaten is. Zoo zegt prof. Bender in „Kerk en Staat“ (uitgave het Katholiek Comité van Actie voor God), dat deze leer tekort doet aan den Staat, te veel geeft aan de Kerk. Kerk en Staat moeten elkaar niet tegenwerken, maar zooveel mogelijk samenwerken. Dat lijkt heel mooi—maar dan begint hij te onderscheiden. Wanneer de overheid Roomsche is, moet de Kerk over den Staat heerschen. Echter in het geval dat de overheid niet Roomsche is—dan moeten Kerk en Staat gescheiden worden. Zoo blijft het uiterste doel: een samenwerking van Kerk en Staat, die tenslotte toch de (Roomsche) Kerk dient. En dan blijkt weer dat de verandering van standpunt, inzake deze kwestie, bij Rome slechts schijn is. Hoogstens is het een practische wijziging, die de principiële onveranderde houding van Rome, toch bruikbaar wil maken voor niet-Roomsche landen.

Loopt dus de lijn van Augustinus door bij de

5) De Civ. Dei 15, 1.

6) De Civ. Dei 18, 2, 22.

7) Ennaratio in ps. 61, 8.

8) Dr J. Wytzes in art. in Philosophia Reformata 1938: „Enige gedachten van Augustinus over den Staat“, p. 29.

9) De Gratia Christi et pecc. orig. 2, 17, 18.

10) De Civ. Dei 14, 18.

11) A. v. Harnack, Dogmen Geschichte III², 137.

12) De quantitate animae 70—76.

13) Wytzes, p. 33.

14) Ep. 189, 4, Ep. 151, 8.

15) De Civ. Dei 11, 22.

16) Wytzes, p. 36.

17) Wytzes, p. 39.

18) Zie ook: Dr A. Sizoo in artikel in A. R. Staatskunde, Maart 1935, p. 17.

19) Alfred de Quervain, Christi Reich und die irdischen Reiche, Basel 1939, p. 12, 18, 20.

20) Frick, a.w. p. 152, Joh. Weisz, Die Idee des Reiches Gottes i. d. Theologie 1901, p. 24.

21) De Reformatie van het Calvinistisch denken 1939, p. 232.

22) Dr H. Dooyeweerd, Wijsbegeerte v. d. Wetsidee III, p. 151, 379, 380.

1) R. Frick, Die Geschichte des Reiches Gottes-Gedanken in den alten Kirche 1928, p. 34 en H. M. Herrick, The Kingdom of God in the writings of the Fathers 1903, p. 17.

2) Pastor Hermas, Vis. III, 3, Sim. IX, 12.

3) Didache 9, 4; 10, 5.

4) Augustinus, De civitate Dei 20, 9.

protestanten, die nog steeds veelal zitten in de tegenstelling van Koninkrijk Gods en aardsch koninkrijk — ook bij Rome gaat nog altijd de lijn door die bij Augustinus begon. Daar wordt dat ook openbaar in de suprematie van de Kerk over den Staat. Bij elkaar genomen is dit voldoende bewijs van de betekenis van Augustinus. En tegelijk blijkt, dat de Middeleeuwen ons weinig verder (echter wel verder van huis) gebracht hebben. Tegenover dit nog ongebroken standpunt van Rome kwam de Reformatie te staan.

L.

H. J. W.

UIT DE SCHRIFT

Vervolg, toch geen herhaling.

Maar Jezus antwoordde en zeide tot hen: „Gij dwaalt, niet wetende de Schriften, noch de kracht Gods“.

Matth. 22:29.

Het is niet zonder opzet, dat de Sadduceën, na den intocht van Jezus te Jeruzalem komen met het vraagstuk van de opstanding der dooden. Deze Sadduceën zijn onder Israël de verhumaniseerde Joden, de groote bewonderaars van de Griekse beschaving, de vrienden van het Romeinse Rijk, de mensen van de voorzichtige politiek, waarmede zij zich trachten te handhaven in de veranderde tijdsomstandigheden. En wanneer deze mensen van de hooge Joodsche aristocratie, deze verfijnde beschavingsmensen, zich met den Nazarener bemoeien, dan moet daar wel een bijzondere reden voor zijn. En deze is voor hen hierin gelegen, dat zij Jezus hebben zien komen — zooals zij dat zeggen — van woorden tot daden. De Nazarener gaat beginnen. En dat betekent voor hun besef wapengeweld en oproer, om alzo het z.g.n. eeuwige vrede van den Messias te vestigen. En daarin zien zij versterking van hun voorzichtige politiek, vernietiging van hun positie, verlies van de Romeinse vriendschap.

En waar „de geheele wereld Hem naloop“ en alle mensen vol van Jezus' optreden zijn, daar zullen zij nu trachten Hem voor aller oogen in Zijn onbetrouwbaarheid, in Zijn volksmisleiding ten toon te stellen. En wel ten aanzien van dat teere puntje, waar het bij dat „ewig“ vrede om gaat, n.l. de opstanding der dooden. Zij zullen „bewijzen“, dat er geen opstanding der dooden is, en dat dus daarmede heel de verwachting van een Messiaans vrede, waarin men zal aanzitten met Abraham, Izak en Jacob, naar het rijk der fabelen wordt verwezen, ja dat daardoor ook iemand — die zich als Messias opwerpt, niets anders kan zijn dan een verleider, die speculeert op de verwachting van eenvoudige, naieve mensen.

Zoo zullen zij Jezus onmogelijk maken bij de schare. Hij kan niet eens beginnen aan punt één van Zijn program: een eeuwige vrede, want dat vrede moet stranden op het feit, dat er geen opstanding der dooden is. Immers opstanding betekent wederkomen, en wederkomen betekent vervolgen, weer hetzelfde doen, wat men eenmaal gedaan heeft. En weer hetzelfde doen is onmogelijk, want hoe moet het dan.... En dan volgt dat prachtig in elkaar gezette verhaal: „Mozes heeft gezegd...“. Als er een opstanding der dooden is, hoe moet het dan met een vrouw, die zeven mannen heeft gehad? Hoe moet het dan — want nu zijn de voorbeelden maar voor het grijpen — met iemand, die vele huizen en akkers heeft bezeten, of met een, die vele schulden heeft nagelaten? Opstanding is wederkomen, en wederkomen is vervolgen, en vervolgen is weer hetzelfde doen. Maar wie neemt alle afgebroken draden weer op en wie herstelt dat hopeloos verward afgebroken aardsche leven? Opstanding is immers een onmogelijk ding? En als er geen opstanding is, hoe wilt Gij dan een „ewig“ vrede stichten, hoe kunt Gij U dan als Messias bij het volk aandienen? Heel die Messiaansche verwachting schrompelt toch weg onder de critiek van het nuchtere denken?

En deze Sadduceën kunnen rekenen op een aandachtig gehoor. Het is maar niet een theologisch dispuut, dat de man van de straat niet interesseert, maar dit gaat hun allen aan, want hiermede staat of valt heel de Messiaansche verwachting van Israël: de opstanding uit de dooden, opdat men met Abraham, Izak en Jacob de glorie erve van de „stad, die fundamenten heeft“.

Voor het forum van het menselijk denken is dus de opstanding een onmogelijk ding, want, zoo zegt het soevereine denken van den mensch, opstanding is wederkomen, en wederkomen is vervolgen, en vervolgen is weer hetzelfde doen. En dat nu is onbestaanbaar. Wat zal Jezus nu antwoorden? En zie, Hij antwoordt: „Gij dwaalt, niet wetende de Schriften, noch de kracht Gods“. Opstanding is wel wederkomen, maar wederkomen is nog niet weer hetzelfde doen. God, Die een God der levenden

is, bewaart de levenscontinu van de Zijnen in den dood en Hij laat de Zijnen bij het wederkomen vinden de wereld der eeuwigheid, waarin de mensch niet meer huwt, niet meer zaait, niet meer eet. Dus de Heere kent het probleem niet bij de opstanding der dooden: wiens vrouw is zij, wiens akker is dit, wiens goud is dat, omdat Hij alle dingen nieuw maakt. De Heere heeft het probleem niet, hoe alle draden weer opgenomen zullen worden, opdat er een vervolg zij, want Hij roept een wereld, die nog geen oog gezien, geen oor gehoord en geen menschenhart bedacht heeft. Daarom hetgeen onmogelijk is bij de menschen dat is mogelijk bij God.

Deze Sadduceën hebben hun denken laten heerschen over de Schriften, en zij leven bij wat mogelijk is bij de menschen. Nu zien zij het graf van Abraham als een voor altijd gesloten graf, en het aardsche leven van dezen patriarch als voor eeuwig voorbij. En nu kunnen zij niet meer de kracht Gods, waardoor de Heere de dooden kan levend maken, en de levenscontinu der Zijnen bewaren kan, waardoor het wonder kan plaats grijpen, dat dezelfde mensch wederkomt uit het rijk der dooden, en zijn dienst van God vervolgt op een nieuwe wereld, onder geheel nieuwe verhoudingen. Een wonder, dat niemand heeft kunnen bedenken, maar dat mogelijk is bij Hem, Die een God der levenden is. En nu meenen zij met hun denken Jezus in Zijn armoede ten toon te stellen, maar juist hun denken schrompelt weg onder de majesteit van Hem, Die in een punt des tijds roepen kan de wereld der eeuwigheid, zoodat iemand vandaag in het graf kan gaan, terwijl zijn leven hopeloos verward schijnt af te breken en reeds morgen uit de dooden kan opstaan, om de wereld der eeuwigheid te vinden, zonder zijn levenscontinu verbroken te zien, zonder één onderbreking gekend te hebben in het dienen van God. Daarom durft Jezus, de Schriften wetende en de kracht Gods, over dat teere puntje, waar het op aankomt, gerust te spreken, en wel waar iedereen bij staat. En Hij durft ook gerust te sterven, want God zal Zijn levenscontinu bewaren en tevens Hem maken tot een levendmakend Geest. En Hij zal een ieder, die in Hem geloofd, het eeuwige leven schenken, het wonder, dat de levenscontinu bewaard blijft, ook in den tijdelijken dood, ook bij de opstanding der dooden. Een levenscontinu, waarbij de mensch eerst God gediend heeft in deze wereld, en Hem daarna dient in de wereld der eeuwigheid, en achteraf mag zien, dat het alles één dienst is, zonder onderbreking, één dienst in verbondsverkeer met God, Die een God der levenden is.

Ik geloof de opstanding des vleesch. Dat is wederkomen, en vervolgen den éénen dienst van God. Maar deze ééne dienst van God betekent niet altijd weer hetzelfde doen. Neen, ook deze dienst komt van heerlijkheid tot heerlijkheid, zij komt tot haar pleroma, haar volheid. Hoe, dat weet ik niet, maar ik heb mijn denkmogelijkheden prijsgegeven voor den rijkdom der openbaring in Jezus Christus.

H.

v. d. B.

KERKELIJK LEVEN

„Het verbond Gods“. (VII.)

Verleden week brachten we er bezwaar tegen in, dat prof. Aalders, juist op één der „kardinale“ punten van zijn betoog, heil zoekt in de these, dat er een zekere tegenstrijdigheid is tusschen „wezen“ en „verschijning“ van het verbond.

Het doet ons genoeg, dat we in dezelfde week, waarin ons artikel verscheen, van de hand van prof. dr. V. Hepp in „Credo“ — we zullen maar een andere terminologie bezigen, dan onze hooggeachte collega, anders moesten we zeggen: een bepaald persoon in zeker kerkelijk blad — eveneens de opmerking lezen, dat van werkelijke tegenstrijdigheid in Gods werk niet te spreken valt. Een nieuwe illustratie bij mijn bewering, dat, ds. J. Douma van Britsum (zie vorige week) ten spijt, het niet goed is, in 1839 tot de synode te zeggen: de zaak is doodeenvoudig, spreek maar uit, wat ik zoo denk. Een predikant wijst me op dr. A. Kuyper, „Calvinisme en Reviste“, bl. 29, waaraan ik ds. Douma wel eens wil herinneren, in de hoop, dat ook de Friezen zullen luisteren:

„Ten derde sluit het Calvinisme in zijn komen tot belijdenis elk individualisme en sectarisme volstandig uit. Niemand vertrouwt zijn eigen stem, en dan eerst wagen ze het, om uit de volle borst hun overtuiging te doen klinken, zoo ze weten, dat gelijke stem ook uit het hart hunner broederen in alle kerken en landen spreekt. Eerst als ze spreken, dat de ééne Geest van God, uit hetzelfde Woord van God, allerwegen een gelijke overtuiging gewerkt heeft in het hart van allen, die met hen zich in dezelfde strooming voortbewegen, gevoelen ze zich gerechtigd om, niet maar privaat maar in naam der kerk van Christus te belijden, en alzo schriftelijk nu dezelfde belijdenis te formuleren, die eerst op den brandstapel door het martelaarsbloed hunner broederen bezegeld is“ (28/9)... „En ten vierde zij er op gewezen, dat de Calvinisten nooit tot het te boek stellen van hun belijdenis zijn over-

gegaan, dan nadat en in zoover de verlichting des Heiligen Geestes hun den zin van Gods Woord op de betwiste punten klaarkijk had doen onderscheiden. Van wat ge bij de enthousiasten van alle gading vindt, dat ze, op mystieke, onklare gegevens afgaande, al vast maar beginnen met hun bijzondere inzichten in schrift te brengen, speelt ge bij de Calvinisten niets. Veeleer staan ze in het geloof, dat ook de Theologie een dienaresse Gods is... en gaan deswege dan eerst tot spreken over, als deze Godgewijde Theologie tot genoegzame rijpheid van ontwikkeling is gekomen, om hun het spreken in klaren, helderen trant mogelijk te maken.“ (29, vgl. 36/7.)

In den laatsten volzin is wel zoo het een en ander nader te overwegen, geloof ik. Maar het citaat is toch voldoende voor het „Friesch Kerkblad“ als waarschuwend woord tegenover de meening van een redacteur, die zoo maar een formule (verbond met de uitverkorenen) wil vastgelegd zien, welke van alle in onze belijdenis en liturgische formulieren neergelegde uitspraken afwijkt. Waar haalt men den moed vandaan? Zeker niet uit de formulieren zelf, want zooals Heyns in het verleden week reeds genoemde, en thans hier doorgegeven citaat opmerkt, drukken deze zich anders uit:

„In dit Doopsformulier dan zien wij, dat over hetgeen de doop beteekent en verzegelt aldoor in 't algemeen wordt gesproken, zoodat wie zich houdt aan 'tgeen er staat, aan te nemen heeft, dat wat de doop gezegd wordt te beteekenen en te verzegelen, hij dat naar de leer van het Formulier beteekent voor en verzegelt aan elk kind, dat naar de ordinantie Gods den Doop ontvangt, hoofd voor hoofd.“

Zoo in 't algemeen wordt er gesproken in de beschrijving van het eerste stuk van de leer des Doops, n.l. hoe de Doop ons wijst op onze onreinheid, onze verdorvenheid voor God. „Ten eerste“, zoo heet het, „dat wij met onze kinderen in zonden ontvangen en geboren zijn...“ „Wij en onze kinderen“. Hier spreekt de gemeente zooals zij daar is, de geloovigen en hun zaad. Wij en onze kinderen in 't algemeen. Wel, hiermee kan ieder vrede hebben. Elk zal volgaarne toestemmen, dat dit werkelijk elke doopeling geldt hoofd voor hoofd, dit in zonden ontvangen en geboren worden, dit kinderen des toorns zijn, etc.

Maar met diezelfde algemeenheid gaat het ook in het tweede stuk voort: „Want als wij gedoopt worden in den Naam des Vaders, zoo betuigt en verzegelt ons God de Vader, dat Hij met ons een eeuwig Verbond der genade opricht“, etc. Waar is het bewijs, dat hier alleen aan de uitverkorenen moet gedacht worden? Immers elke aanduiding, dat het hier niet evenzeer elk die gedoopt wordt hoofd voor hoofd geldt, ontbreekt. En als hier in het tweede stuk niet diezelfde algemeenheid hoofd voor hoofd bedoeld wordt als in het eerste stuk, dan is dit zeer misleidend, vooral omdat de gepastheid van die algemeenheid in het eerste stuk aanstonds in het oog moest springen. En dat in een stuk als dit! Dan is het een onvergeeflijke fout, dat men na de algemeenheid in het eerste stuk, die blijkbaar zoo algemeen bedoeld moest wezen, in het tweede stuk niet even aangeduid heeft, dat men hier die algemeenheid niet zoo algemeen moest nemen, niet als hoofd voor hoofd moest opvatten, maar dat men hier slechts aan de uitverkorenen had te denken, en die algemeenheid had te verstaan „van de soort en niet van de individuen“ of „naar het oordeel der liefde“. Inderdaad, dat ware een fout zoo grof, dat zij in een Formulier als dit, een der drie oudsten, dat over zoveel schijven geloopt heeft, dat eer het te Dordt 1618 geaprobeerd werd, den strijd met de Wederdoopers mee doorleefd had, welke de vaders voorzichtigheid in hun uitdrukkingen en verklaringen geleerd had, eenvoudig ondenkbaar is.

Daarom zonder eenigen twijfel dezelfde betekenis die wij heeft waar het geldt in zonden ontvangen en geboren zijn, in het eerste stuk, diezelfde betekenis heeft wij ook in het tweede stuk, n.l. hoofd voor hoofd, waar het heet: „Want als wij gedoopt worden in den Naam des Vaders, zoo betuigt en verzegelt ons God de Vader, dat Hij met ons een EEUWIG verbond der genade opricht“.

Derhalve naar de officiële leer der Geref. Kerken is het Verbond der Genade niet opgericht „alleen met de uitverkorenen“, maar met „ons en onze kinderen“, en dat verbond met ons en onze kinderen opgericht is niet een tijdelijk verbond, of eenig ander aanhangsel, maar een eeuwig verbond, het verbond. Zij hebben deel aan het wezen van het verbond.

Evenzoo wordt in de aanspraak aan de ouders dezen op het hart gedrukt, dat „de Doop een ordening Gods is“ om ons en ons zaad Gods verbond te verzegelen en ze dus bepaaldelijk den Doop tot dat einde hebben te gebruiken. Maar hoe zou het Formulier zoo kunnen spreken, als het slechts in de uitverkorenen bondelingen erkende, en het dus voor de ouders onmogelijk was te weten of hun kinderen in het verbond waren, en dus Gods verbond wel aan hen mocht en kon verzegeld worden.

En eindelijk als Partijen te willen noemen God de Vader ter ene zijde, en Christus en de uitverkorenen in Hem ter andere zijde, zooals de Westminsterse Catechismus het heeft, zou met ons Doopsformulier in het geheel niet accordeeren. Immers ons Formulier noemt in het tweede stuk van de leer des Doops duidelijk genoeg de Drieënige God. Vader, Zoon en H. Geest enerzijds tegenover de bondelingen „ons en onze kinderen“ anderzijds. Alzo Christus komt daar niet voor als Partij tegenover den Vader, maar als partij naast den Vader en den H. Geest, en derhalve geheel aan de andere zijde. Het zou voor ons moeilijk gaan om dien Catechismus van Westminster te aanvaarden en ons Doopsformulier te houden. Er zijn er geweest, die juist vanwege deze verbondstheorie dien Catechismus boven onze eigen Belijdenisschriften geroemd hebben. Geen wonder ook!

De Heidelb. Catechismus geeft in vraag 71 als grond voor den kinderdoop op, dat de jonge

kinderen in Gods v. grepen z. der geloov. Gods verb. wassen. E. dat hoofd. worden ze.

Dit „alzo“ in de verbor. oprichten zu. en zijn za. bondsoprich. als met Ab. volwassene. vigen worde. waarheid. de eersten.

Met „volw. wassene ge. gereeds. hier uit he. sloten word. Maar zullen dan moeten luidt dan o. de verlossin. geloof werk. gezegd wor. beleden we. het verbond. en dus hoe. aan de h. „niet minde. staat de Ca. schouwing. nen, als te. inwendig v. strekking. T. alleen met. deren in 't. en hetzelfde. schaduw te. dat wat ge. deren werl. dosis inle. die beschou. scheiding in. aan alle jor. in het verb. dat van vo. deel hebben. verbonds ev. Dit is dus l. scheiding n. De Catechis. verbond gel. weten.

De taal v. DENIS is d. de kind. doopen, bonds te. Israëls b. loften, d. zijn. — H. geloovigen. het verbond. behooren ge. aanduiding. voor den e. ander, of. kinderen w. dit bedoeld. thans in e. omschreven.

Onze Ned. alleen met. genade met. hoofd voor.

Van bijz. lidenis op. hebben wij. zelf in Ger. die het tee. daarmee re. schouwen, d. Gen. 17 is. de opnem. hoofd voor. lidenis op. Geref. Ker. anders gew. geestelijk g. verkorenen. hoofd voor. nog geheel. van kracht. voor den. Abraham's. zaad besne. der geloov. worden.

De DORD. op vijf hoc. Remonstran. nes dus h. uitdrukking. geeft, hoe. bedoelen h. verbondski. wordt bel. Gods uit. hetwelk. loovige. maardo. bonds, begrepe. ouders. ligheid.